

توسعه اکوتوریسم راهکاری در جهت جلوگیری از نابودی روستاها؛ مطالعه موردی روستای گلستان اردبیل

محبوبه رئوفی^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، گرمسار، ایران

اسماعیل ابراهیمی

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس‌آباد مغان، پارس‌آباد، اردبیل، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۱۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۹/۲۹

چکیده

بررسی‌ها نشان می‌دهد که جمعیت روستایی ایران در سال ۲۰۱۴، بیشتر از جمعیت کل ۱۴۰ کشور دنیا از جمله کشورهایمانند رومانی، شیلی، بولیوی، سوئد، پاراگوئه، فنلاند، قزاقستان، نروژ، نیوزیلند و نیجر بوده است اما با این وجود آمارها نشان می‌دهد میانگین هزینه کل خانوار روستایی در سال ۱۳۹۲ برای کل کشور ۱۲۹ میلیون ریال بوده در حالی که میزان درآمد طی همین مدت ۱۲۰ میلیون ریال گزارش شده است که کسری درآمد به هزینه را نشان می‌دهد؛ بنابراین بایستی به دنبال راهکارهایی برای بهبود این معضل بود. هدف اصلی این مقاله عبارت است از بررسی تأثیر توسعه اکوتوریسم به عنوان راهکاری در جهت مقابله با معضلات روستاهای ایران به طور کلی و روستای گلستان استان اردبیل به طور خاص است. سؤال اصلی پژوهش این است که توسعه اکوتوریسم در محیط‌های روستایی ایران چگونه می‌تواند از نابودی روستاها (مطالعه موردی روستای گلستان اردبیل) جلوگیری کرده و بین هزینه و درآمد در این جوامع تعادل نسبی ایجاد و با آسیب‌های زندگی در روستاها مقابله نماید. به نظر می‌رسد که توسعه اکوتوریسم در روستاهای ایران و بخصوص روستای گلستان اردبیل می‌تواند راهکاری در جهت ایجاد تعادل بین درآمد و هزینه و جلوگیری از مهاجرت و تخریب محیط زیست و فشار بیش از حد بر طبیعت روستا عمل کند. روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. روش جمع‌آوری داده‌ها نیز کتابخانه‌ای و استفاده از مقالات علمی - پژوهشی است. ابزار گردآوری اطلاعات فیش‌برداری و استفاده از جداول و نمودارها و نیز نقشه‌ها است.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، روستا، گلستان، اردبیل، ایران.

مقدمه

آمارها نشان می‌دهد میانگین هزینه کل خانوار روستایی در سال ۹۲ برای کل کشور ۱۲۹ میلیون ریال بوده در حالی که میزان درآمد طی همین مدت ۱۲۰ میلیون ریال گزارش شده است که کسری درآمد به هزینه را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج طرح آمارگیری هزینه و درآمد خانوار روستایی سال ۹۲ کشور از میان ۳۱ استان هزینه کل یک خانوار روستایی در یک سال برای کل کشور ۱۲۹ میلیون و ۶۱۰ هزار ریال برآورده شده که میانگین هر ماه برابر حدود یک میلیون و ۸۰ هزار تومان است. بر اساس این آمار بیشترین هزینه یک خانوار روستایی در طول سال ۹۲ به ترتیب مربوط به استان خوزستان با ۱۶۶ میلیون ۱۹۵ هزار ریال، مازندران ۱۶۲ میلیون و ۸۷۱ هزار ریال و آذربایجان غربی با ۱۶۲ میلیون و ۷۴۲ هزار ریال است (Rezvani, 1999: 150).

همچنین کمترین هزینه یک خانوار روستایی در طول همین سال مربوط به استان‌های سیستان و بلوچستان، همدان و قم به ترتیب با ۸۰ میلیون و ۱۶ هزار ریال، ۹۵ میلیون و ۴۵۷ هزار ریال و ۹۹ میلیون و ۳۷ هزار ریال است. طبق این گزارش، رشد هزینه‌های خانوار روستایی در سال ۹۲ نسبت به ۹۱ در دو استان منفی گزارش شده است که مربوط به زنجان با منفی ۱۱/۲ درصد و فارس با منفی ۷/۴ درصد است. همچنین بیشترین رشد در همین مدت مربوط به استان‌های ایلام با ۵۵/۷ درصد، کهگیلویه و بویراحمد ۵۱/۲ درصد و خراسان رضوی ۴۹ درصد گزارش شده است. در سال ۹۲ میانگین درآمد کل کشور ۱۲۰ میلیون و ۹۵۵ هزار ریال بوده است (Moini, 1994: 60).

بیشترین درآمد کل برای یک خانوار روستایی در این سال برای استان‌های البرز، تهران و اردبیل به ترتیب با ۱۷۴ میلیون و ۱۴۵ هزار ریال، ۱۶۵ میلیون و ۱۹۲ هزار ریال و ۱۶۴ میلیون و ۴۹ هزار ریال است. در این میان کمترین درآمد خانوار روستایی مربوط به استان‌های سیستان و بلوچستان با ۱۶۷ میلیون و ۱۳۲ هزار ریال، خراسان جنوبی ۹۲ میلیون و ۲۹۷ هزار ریال و کرمان با ۹۳ میلیون و ۶۱۵ هزار ریال است (Ibid., 1994: 68).

همچنین رشد درآمد کل یک خانوار روستایی در سال ۹۲ نسبت به ۹۱ نشان می‌دهد بیشترین رشد مربوط به استان‌های سمنان با ۶۱/۹ درصد، البرز ۵۱/۶ درصد و چهارمحال و بختیاری با ۳۶/۴ درصد است. بر این اساس کمترین رشد در همین مدت برای یک خانوار روستایی مربوط به استان‌های فارس ۵/۵ درصد، هرمزگان با ۱۰ درصد و کردستان ۱/۵ درصد است (Ibid., 1994: 70).

بی‌شک ادامه این عدم تعادل در درآمد و هزینه می‌تواند به متروکه شدن روستاهای ایران بینجامد و بایستی به دنبال راه‌حلی برای افزایش درآمد روستائیان بود. مسئله مورد بررسی تحقیق چگونگی استفاده از اکوتوریسم در جهت پر کردن این شکاف است. تصور عمومی بر این است که گردشگری تنها به موزه و کاخ و بازدید از بناهای تاریخی و فرهنگی مربوط به صدها و یا قرن‌های پیش بازمی‌گردد یا باید به سمت ساحل و فعالیت‌های دریایی و آبی رفت. در حالی که مفهوم گردشگری در دنیای امروز، بسیار فراتر از تعریف و درکی است که چند دهه پیش از صنعت گردشگری می‌رفت. گردشگری سلامت و اکوتوریسم، مقولات جدیدی هستند که در عرصه گردشگری به آن‌ها پرداخته می‌شود و سالانه صدها میلیارد دلار در این حوزه سرمایه‌گذاری و گردش مالی انجام می‌شود. با توجه به این مقدمه سؤال اصلی پژوهش این است که توسعه اکوتوریسم در ایران چگونه می‌تواند از نابودی روستاها (مطالعه

موردی روستای گلستان اردبیل) جلوگیری کرده و بین هزینه و درآمد در این جوامع تعادل نسبی ایجاد و با آسیب‌های زندگی در روستاها مقابله نماید.

رویکرد نظری

لغت Eco Tourism که فرهنگستان لغات با کمک سازمان میراث فرهنگی کشور آن را معادل طبیعت‌گردی معنا کرده است، از نظر ریشه لغوی از دو جزء Eco و Tourism ساخته شده است که پیشوند eco برگرفته از ریشه‌ای یونانی به معنی آمیزه‌ای از مفاهیم محیط زیست و زیستگاه و tourism به معنای گردشگری است؛ این مفهوم بیش از هر چیز طبیعت را تداعی می‌کند. در فارسی کلمه بوم را معادل eco قرار داده‌اند و به نوعی به Eco Tourism، «بوم‌گردی» نیز می‌گویند. (بوم = سرزمین و زیستگاه) (Sydayy & Dehghani, 2010: 52-57).

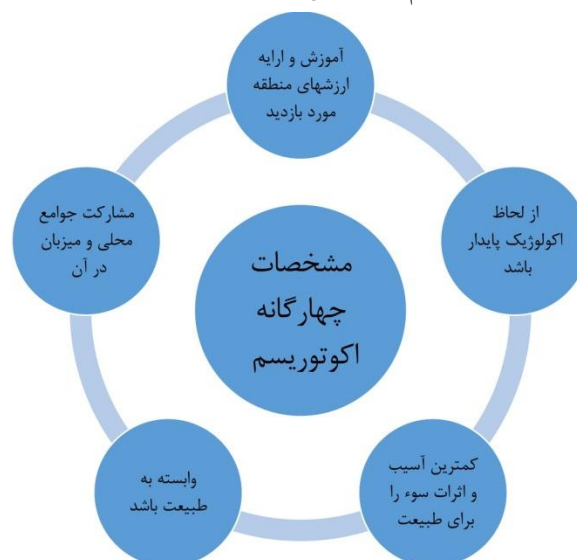
اکوتوریسم سفری است مسئولانه به مناطق طبیعی که موجب حفظ محیط زیست و بهبود زندگی مردم محلی گردد. چند سال بعد در ۱۹۹۶ میلادی اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی با بسط تعریف بالا، اکوتوریسم را چنین تعریف کرد: اکوتوریسم یک سفر و بازدید زیست‌محیطی مسئولانه از مناطق طبیعی بکر است که به منظور لذت بردن از طبیعت و درک مواهب آن و ویژگی‌های فرهنگی مرتبط با آن انجام می‌شود، به طوری که باعث ترویج حفاظت گردد و اثرات منفی بسیار کمی از جانب بازدید کنندگان بر محیط به جای گذارد و شرایطی را برای اشتغال و بهره‌مندی اقتصادی و اجتماعی مردم محلی (بومی) فراهم کند (Sydayy and Dehghani, 2010: 52-57).

اکوتوریسم به عنوان گونه‌ای از گردشگری دوران پست‌مدرنیسم که در پی شکل‌گیری مفاهیمی چون توسعه پایدار تولد یافته است، با ظرفیت‌هایی که دارد، می‌تواند فرصت توسعه روستایی را در همه ابعاد آن ایجاد کند و به عنوان راهکاری اساسی در توسعه روستایی مطرح شود. از سویی دیگر، اکوتوریسم از امکان رشد شایان توجهی در ایران برخوردار است، زیرا ایران در میان پنج کشور نخست دارای تنوع اقلیمی کامل قرار دارد. این گونه گردشگری مانند گردشگری تفریحی منافعی ملاحظاتی اخلاقی و اجتماعی فرهنگی ایرانیان نیست و نسبت به سایر گونه‌ها نیازمند سرمایه‌گذاری کمتری در بخش زیرساخت‌ها است (Vosoughi and Ghasemi, 2014: 60).

ترکیب تحولات تاریخی با تحولات زیست‌محیطی، زمینه توسعه پایدار و صنعت گردشگری به تحقیق برای گزینه‌هایی نظیر اکوتوریسم منجر شد. هکتور لاکورتاین عضو سازمان‌های غیردولتی مکزیک، عبارت اکوتوریسم را در سال ۱۹۸۳ در ادبیات علمی مطرح کرد و از این واژه در تبلیغ یکی از پروژه‌های گردشگری اکولوژیکی خود استفاده کرد. وی اکوتوریسم را گردشگری اکولوژیکی عنوان کرد که می‌تواند برای حفاظت خیلی مهم باشد. این عبارت همچنین به فرم‌های دیگر گردشگری مربوط می‌شود که در طی زمان ظهور می‌یابد و شامل گردشگری طبیعت و گردشگری کم اثر است.

اکوتوریسم بین این فرم‌های جای می‌گیرد و نوع گردشگری را نشان داد که می‌تواند بر طبیعت و کاهش اثر زیست‌محیطی منفی تأثیر بگذارد. اگرچه اکوتوریسم هم اکنون یک عبارت پرکاربر است و سازمان تجارت جهانی نشان داد که اکوتوریسم و گردشگری مبتنی بر طبیعت بیشتر از ۲۰ درصد کل مسافرت بین‌المللی را به خود اختصاص داده است، در ابتدا با شک و تردید مواجه بود (Ansari Renani And Jalali, 2007: 25-50).

فرهنگ آکسفورد اکوتوریسم را گردشگر در نواحی دارای قابلیت اکولوژیکی (معمولاً بکر و غال با محیط‌های طبیعی در معرض تهدید) تعریف می‌کند که به‌طور اختصاصی برای حمایت از اقدامات حفاظتی و مشاهده حیات وحش است. این تعریف شامل عناصر طبیعت و حفاظت است، اما تعریف این عبارت به‌طور خاص به این معناست که حفاظت از طبیعت یک ضرورت برای اکوتوریسم نیست. راسل بالمی که نقش مهمی در ادبیات تحقیق اکوتوریسم داشته است، تجربه اکوتوریسم را چیزی می‌داند که در آن یک فرد به مکانی که به نظر وی محدوده طبیعی توزیع نشده است سفر می‌کند و معمولاً بیشتر از ۴۰ کیلومتر از منزل فاصله دارد. هدف اصلی از این سفر بررسی و مشاهده چشم‌انداز، گیاهان و حیوانات وحشی و همچنین هر نوع نماد فرهنگی موجود است. این تعریف بر اقدامات گردشگری به‌عنوان متغیرهای تجربه اکوتوریسم تأکید می‌کند (Khoda'i and others, 2014: 477-494).

نمودار شماره ۱- مشخصات چهارگانه اکوتوریسم

Source: authors

در مورد توسعه گردشگری روستایی دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. بعضی آن را بخشی از بازار گردشگری می‌شناسند و معتقدند می‌توان آن را با شکل‌های دیگر بازار گردشگری، مانند گردشگری در آفتاب، گردشگری در کنار دریا، گردشگری در سواحل ماسه‌ای مقایسه کرد. از جنبه دیگر، گردشگری روستایی به‌عنوان فلسفه‌ای برای توسعه روستایی مطرح گردیده است که این جنبه دارای سه دیدگاه مهم است.

از یک نگرش گردشگری به‌عنوان راهبردی برای توسعه روستایی است که انعکاس دهنده ویژگی محیط روستایی است. در مواردی نیز گردشگری را به‌عنوان ابزار و سیاستی برای باز ساخت اقتصاد روستایی می‌شناسند بعضی نیز گردشگری را به‌عنوان سیاست و ابزاری برای توسعه روستایی پایدار قلمداد کرده‌اند.

در طول چندین سال گذشته، مفهوم گردشگری پایدار تا حدی پیشرفت کرده و جا افتاده است که بتواند پاسخگوی تهدیدات گردشگری نابسامان باشد. گردشگری پایدار، گردشگری را در منظور کالاهای جهانگردی مانند اقامتگاه، جاذبه‌ها، صنایع دستی و کلیه کالاهای مورد نیاز گردشگران است.

در گذشته صنعت گردشگری در این رابطه مثلث‌وار حرف اول را می‌زد. گردشگری روستایی با هدف تعدیل فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث به وجود آمده است تا در طولانی مدت موازنه را برقرار سازد. هدف این بخش

از گردشگری به حداقل رساندن آسیب‌های فرهنگی و محیطی، فراهم ساختن رضایت بازدیدکنندگان و در دراز مدت فراهم کردن مقدمات رشد اقتصادی ناحیه است. این راه به دست آوردن تعادل و موازنه بین رشد نهایی گردشگری و نیازهای حفاظت و نگهداری منابع طبیعی است. گردشگری روستایی می‌تواند سهمی در متنوع سازی اقتصادی و توسعه پایدار داشته باشد و با ایجاد اشتغال و درآمد موجب توسعه مناطق توسعه نیافته گردد. اگر چه مشاغل مربوط به این صنعت خیلی تخصصی و پر درآمد نیستند، منافع بسیاری را نصیب روستاییان می‌کنند. گردشگران برای اقامت، خرید کالاهای محلی و خدمات پول پرداخت می‌کنند. این پول‌ها در فعالیت‌های محلی جریان می‌یابد و موجب تحرک روستاییان در بر آوردن نیازهای بازدیدکنندگان می‌شود. گردشگری روستایی با ایجاد اشتغال، افزایش سطوح درآمد، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح آگاهی‌های اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین جامعه میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه و بهینه‌سازی بهره‌برداری از زمین به توسعه روستایی پایدار کمک می‌کند. توسعه پایدار ابعاد مختلفی دارد. یکی از آن‌ها به اقتصاد مربوط می‌شود که در آن توسعه از چرخه محلی به سمت چرخه بین‌المللی حرکت می‌کند. گردشگری روستایی پایدار به فرصت‌های درآمدی خوبی برای اجتماعات محلی منجر می‌شود. دومین بعد به اکولوژی مربوط می‌شود که روش آن حرکت از تخریب به سوی حفاظت است. توسعه پایدار به معنای محدود کردن مصرف منابع فرهنگی و طبیعی و به حداقل رساندن آسیب به آن‌ها و در صورت لزوم سود حاصل از توسعه ترجیحاً صرف بهبود محیط زیست و منابع فرسوده شود. بعد سوم به ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی مربوط می‌شود که به حفظ یا تغییر وضع موجود منجر می‌شود (shadmani, 2010: 20-24).

مشکلات روستانشینان در ایران

در زمان حاضر نزدیک به ۳۰ درصد جمعیت ایران را روستانشینان تشکیل می‌دهند؛ جمعیتی نزدیک به ۲۲ میلیون نفر است که در ۶۳ هزار آبادی و روستا سکونت دارند. همچنین بیش از ۹۰ درصد ارزش تولید کشاورزی و نیز ۳۰ درصد درآمد صنعتی کشور از روستاها تأمین می‌شود. این آمار نشانگر جایگاه روستاها به عنوان بازوی اصلی کشاورزی و کانون‌های مهمی در صنعت کشور است و بایسته‌های مضاعف و مزیت‌های حمایت بیشتر از روستاییان و تلاش برای رفع مشکل‌های آن‌ها را به تصویر می‌کشد (Khani, 1992: 4-21).

روستاهای ما در زمان حاضر با مشکل‌های اجتماعی، فرهنگی و البته اقتصادی گوناگونی دست و پنجه نرم می‌کنند که ریشه بسیاری از آن‌ها را می‌توان در بیکاری روستانشینان دید. در بسیاری از روستاها، برخی جوانان روستانشین که شاید ده‌ها سال پیش، پدران آن‌ها از طریق کشاورزی، دامداری و ... زندگی آبرومند و خوبی را می‌گذراندند، به دلیل بیکاری، نبود امکانات و ده‌ها عامل دیگر، در دام اعتیاد و ده‌ها معضل اجتماعی دیگر گرفتار شده‌اند.

افزون بر این، بسیاری از توانمندی‌هایی که برخی روستاهای کشور با ابراز آن هویت پیدا می‌کند به خاطر بی‌توجهی، مشکل‌های اقتصادی نظیر تورم بالا و نبود صرفه در خطر نابودی است؛ توانمندی‌هایی نظیر قالی‌بافی، تولید انواع محصولات و صنایع دستی و ... که شکاف عمیق کسب سرمایه حاصل از آن میان روستایی تولیدکننده و خریداران، رغبت بسیاری از روستاییان به ادامه این فعالیت‌های هنری را کاهش داده است. در این فضا حتی دام‌پروری و کشاورزی هم به سمت به‌صرفه نبودن سوق می‌یابد.

روستاهای کشور در زمان حاضر با بحران‌های بسیاری روبرویند ولی به جرئت می‌توان گفت مهم‌ترین بحرانی که حیات روستاهای کشور را تهدید می‌کند مسئله کم آبی و خشکسالی است. روستانشینان سال‌ها پیش از شهرنشینان، لغزیدن خنجر تیز بی‌آبی روی رگ‌های زمین را حس کردند که البته این بحران تا پیش از رسیدن پشت دروازه شهرها دغدغه‌ای بزرگ نشد.

عدالت آموزشی بین شهرنشینان و روستانشینان وجود ندارد که این ظلمی به روستاییان و عشایر است اما مهم‌ترین مشکل روستاییان درآمد کم نسبت به هزینه است. فقر در روستاها «اسفبار» است و جوان‌های روستایی به دلیل فقر خانواده امکان ادامه تحصیل ندارند.

در مجموع چالش‌های عمده زندگی روستایی در ایران را می‌توان در پنج عامل چالش‌های اقتصادی، مدیریتی و برنامه‌ریزی، محیطی، اجتماعی و فیزیکی-کالبدی خلاصه کرد. در کشور ما از عمده عواملی که شرایط زیست و تشکیل جامعه روستایی را فراهم نموده است، وجود امکانات طبیعی مانند آب و زمین مستعد برای انجام فعالیت‌های کشاورزی از جمله زراعت، دامداری و غیره بوده است تا به وسیله آن هم مواد غذایی خود را تأمین نمایند و هم امکان دادوستد را برای تأمین سایر مایحتاج خود فراهم نمایند. لذا در طول سالیان متمادی تاکنون ماهیت غالب فضای کالبدی روستاهای کشور را؛ علیرغم سیاست صنعتی سازی نامتجانس با کشاورزی؛ همان فعالیت‌های کشاورزی تشکیل می‌دهند. در هر صورت با یک نگرش سیستمی، آنچه موجبات عقب‌افتادگی یا رشد را برای مناطق روستایی فراهم آورد به مراتب بخش کشاورزی را تحت تأثیر قرار خواهد داد و بالعکس (Rezvani, 2001: 11-144).

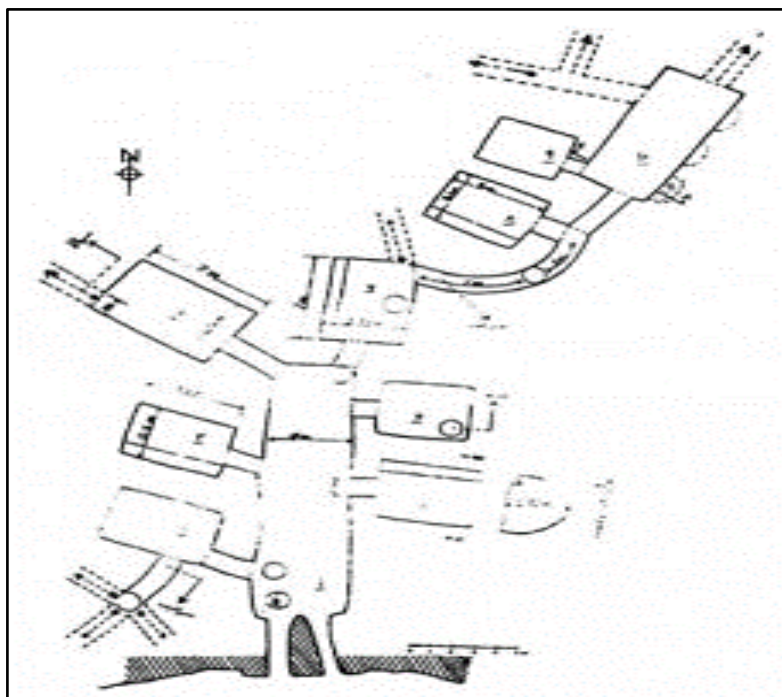
آمار رسمی مرکز آمار ایران نشان می‌دهد در طی دوره ۱۳۶۳-۱۳۷۸، حدود ۲۱/۴ درصد جامعه شهری و ۲۲ درصد جامعه روستایی زیر خط فقر نسبی و ۱۵ درصد جامعه شهری و ۲۳/۷ درصد جامعه روستایی زیر خط فقر مطلق قرار داشته‌اند. این میزان در جامعه - در برنامه پنج ساله اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲) شهری کاهش و در جامعه روستایی افزایش یافت. ۱۵ درصد جامعه شهری و ۲۵/۷ درصد جامعه روستایی زیر خط فقر مطلق بوده‌اند (Amani, 2001: 42-47).

روستای گلستان

روستای گلستان در فاصله ۱۲ کیلومتری شهرستان نیر و چهار کیلومتری جاده نیر اردبیل قرار گرفته و دارای طبیعی سرسبز و آب هوای خنک و معتدل بوده است. شهر نیر در مختصات جغرافیایی ۳۸ درجه و دو دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۵۹ دقیقه طول شرقی استقرار یافته و متوسط ارتفاع آن از سطح دریا ۱۶۵۰ متر است و جزء شهرهای مرتفع کشور محسوب می‌گردد. این شهر در فاصله ۳۵ کیلومتری از اردبیل واقع گردیده و در کنار جاده اصلی ارتباطی اردبیل به سراب مستقر است. مساحت شهر حدود ۱۶۸ هکتار بوده و بخش‌هایی از شمال و غرب آن به ارتفاعات محدود است. قدمت غار تاریخی گلستان به دوره ساسانیان برمی‌گردد و اهالی منطقه در مواقع خطر به عنوان پناهگاه زیرزمینی در گذشته از آن استفاده می‌کردند.

آنچه این روستا را در بین روستاهای دیگر ممتاز کرده وجود غاری در دامنه جنوبی کوه نسبتاً بلندی موسوم به قروچچی داغی که نقش مهمی در زندگی مردمان دوران باستان در مواقع عادی و حمله دشمن داشته است. بررسی

سفالهائی با لعاب قرمز رنگ و نخودی و ظروف سفالی حاوی غذا و قطعات اعضای گوسفند بیانگر سنت تدفین قبل از اسلام و استقرار طولانی در دوران تاریخی قبل از اسلام در این روستا است. این غار و دژ نظامی زیر زمینی احتمالاً از متعلقات یک قلعه دوران تاریخی در روزهای مبادا و تسخیر قلعه بدست دشمن بوده است. غار و پناهگاه دارای مدخل‌هایی بوده که تنها ورود از مدخل غربی آن میسر می‌باشد. بطور کلی این غار و پناهگاه نظامی دارای تالاری به ابعاد ۱۸ متر طول و ۴ متر عرض است.

تصویر شماره ۱- غار قروقچی داغی

Source: <http://www.akairan.com>

در این مجموعه ۱۰ اتاق معمولی که دارای تاقچه‌هایی جهت قرار دادن وسائل روشنایی و سکوهایی جهت گذاشتن سایر وسایل است. همه اتاقها دارای ورودی تونلی شکل هستند که همانند سقف اتاقها قوسی بیضی شکل دارند. در داخل این پناهگاه نظامی زیر زمینی هفت عدد چاه شناسایی شده که برخی از آنها چاه‌هایی جهت به دام انداختن مهاجمان احتمالی برخی نیز مدخل گذرگاههایی به منظور کنترل نمودن و نیز سخت کردن راه نفوذ کنندگان احتمالی کنده شده‌اند. عمق چاههای منفرد حدود سه متر و عمق چاههای گذرگاه حدود دو متر است همه این چاهها دارای طرح و اندازه تقریباً یکسانی می‌باشند که با قرار دادن در پوش مخصوص از بیرون و داخل در مواقع لزوم بسته می‌شده است. شکل این چاهها همگی گنبدی شکل که اجازه بیرون آمدن را به فرد نمی‌دهد. این پناهگاه نظامی زیر زمینی بیانگر هوشمندی و مهارت فوق العاده پدید آورندگان آن در روزگار باستان است. ورودی‌های باریک که تنها منبع نورگیر آن می‌باشند، فضای تاریک داخلی همچنین وجود چاههای منفرد با کاربرد تله‌ای شکل آن و سایر فضاهای کشف نشده آن استفاده از آن را برای بازدید کنندگان بدون افراد آشنا به محل و تجهیزات ایمنی و روشنائی مشکل می‌کند.

تصویر شماره ۲- نمایی از غار قروقچی داغی

Source: <http://www.nirimiz.ir/news/34224>

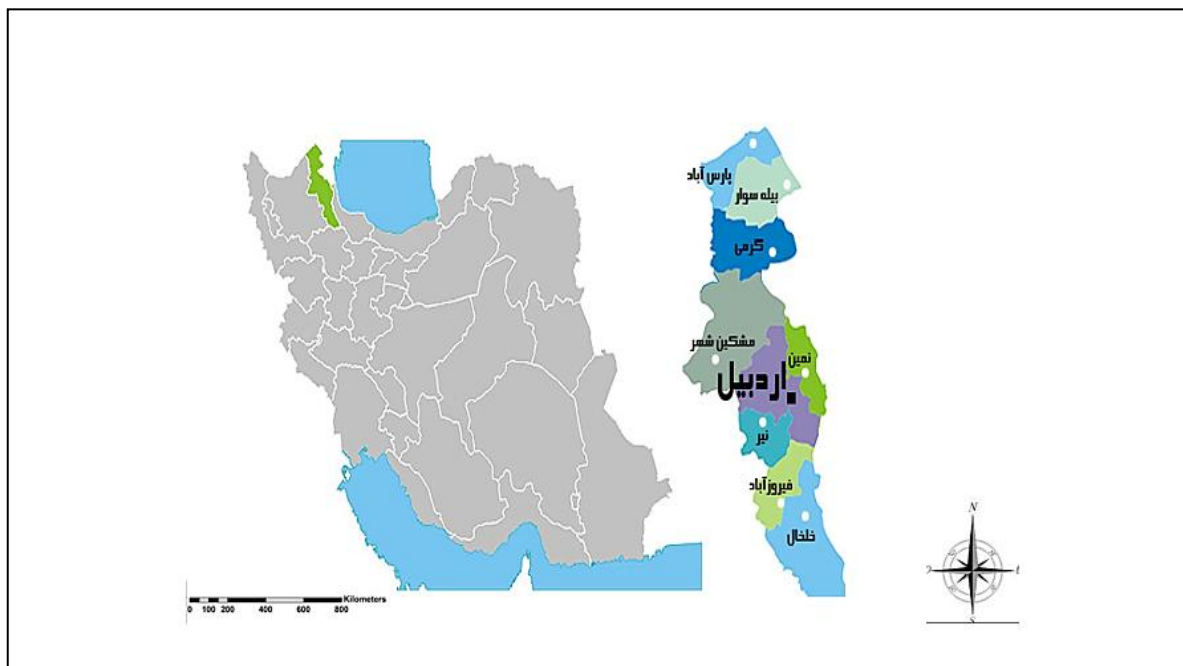
غار و پناهگاه دارای مدخل هائی می‌باشد که تنها ورود از مدخل غربی آن میسر می‌باشد. بطور کلی این غار و پناهگاه نظامی دارای تالاری به ابعاد ۱۸ متر طول و ۴ متر عرض و ارتفاع ۱/۷۰ الی ۱/۸۰ می‌باشد. این تالار دارای فضایی مستطیل شکل و سقف قوسی شکل است. در این مجموعه ۱۰ اتاق معمولی که دارای تاقچه هایی جهت قرار دادن وسائل روشنایی و سکوهایی جهت گذاشتن سایر وسایل است. همه اتاقها دارای ورودی تونلی شکل هستند که همانند سقف اتاقها قوسی بیضی شکل دارند ورودی اتاقها به عرض ۷۰ الی ۸۰ سانتیمتر و ارتفاع ۸۰ الی ۹۰ سانتیمتر و دارای حاشیه و قاب بندی قوسی شکل هستند به عمق حدود ۲۰ سانتیمتر جهت نصب و نگهداری درب می‌باشند. برخی از این اتاقها دارای تونلهای مواصلاتی به سایر اتاقها می‌باشند و برخی نیز بن بست می‌باشند. عرض اتاقها معمولاً حدود ۳ متر و طول آنها از ۳ تا ۱۰ متر متغیر است.

تصویر شماره ۳- نمایی دیگر از غار قروقچی داغی

Source: <http://www.nirimiz.ir/news/34224>

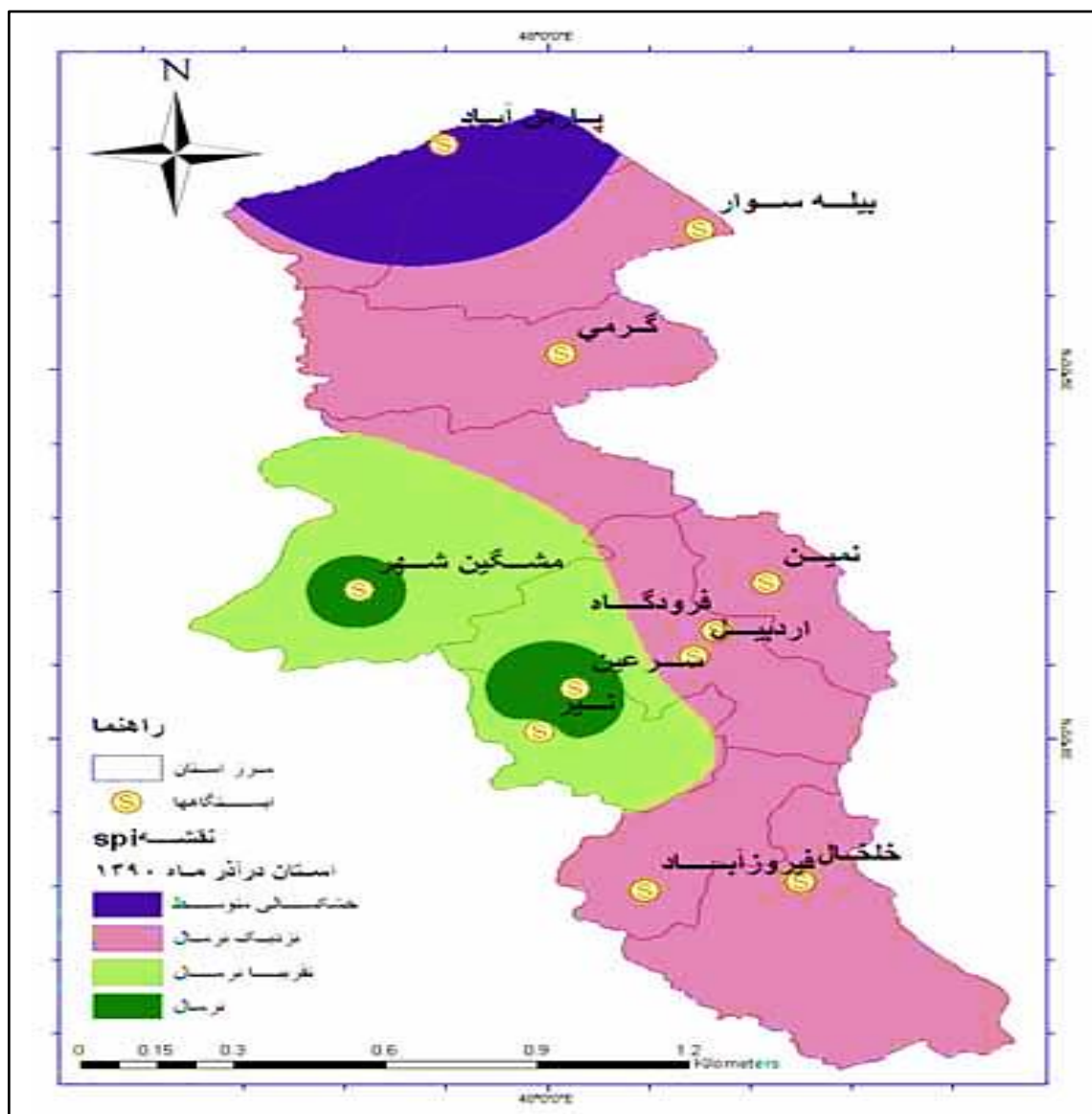

نقشه شماره ۱- موقعیت استان اردبیل و شهرستان نیر

Source: <http://www.citypedia.ir>

کوه سبلان با ارتفاع ۴۸۱۱ متر به همراه کوه‌های اقماری خود، شمال و شمال غرب منطقه را احاطه کرده است و کوه قصر (قصرداغی) با ارتفاع ۲۷۰۰ متر در غرب منطقه و کوه‌های بزغوش غرب و جنوب غرب آن را احاطه کرده است، بنابراین منطقه روستای گلستان یک منطقه کوهستانی است. مجاورت با این کوه‌ها موجب پیدایش دو رودخانه دائمی و ده‌ها رودخانه فصلی در منطقه شده و موجب رونق منطقه به‌ویژه از لحاظ کشاورزی و دام‌پروری گردیده است. مهم‌ترین رودخانه نیر «بالقلو» است که این اسم را به‌واسطه وفور ماهی به خود بسته است. این رودخانه از دامنه شرقی کوه‌های بزغوش سرچشمه گرفته و پس از گذشت از جنوب نیر به سمت اردبیل جاری می‌شود. رودخانه آغلاغان دومین رودخانه دائمی نیر است که از دامنه‌های جنوبی سبلان سرچشمه گرفته و پس از پیوستن چشمه‌های شمال غرب منطقه موسوم به بولاغلاز که خود به برکت وجود کوه سبلان پدید آمده است، میزان آب آن افزایش یافته و پس از عبور از شهر نیر به رودخانه بالقلو می‌پیوندد. آبدهی سالانه رودخانه آغلاغان نیر ۴۶/۶ میلیون متر مکعب برآورد گردیده است که علاوه بر آبیاری زمین‌های زراعی آب حاصل از این رودخانه در زمان‌های قدیم انرژی لازم جهت بکار انداختن توربین‌های آسیاب‌های آبی نیز استفاده می‌شده که امروزه اثر چندانی از آن‌ها باقی نمانده است، آخرین آسیاب آبی حدود ۳۰ سال قبل در محله‌ای به همین نام فعالیت می‌کرده است. حداقل ۳ باب آسیاب آبی در نیر وجود داشته و با انرژی آب کار می‌کرده است (Governor of the Nir city, 2006: See)
<http://nir.ostan-ar.ir>.

نقشه شماره ۲- موقعیت شهرستان نیر در استان اردبیل

Source: www.ardebilmet.ir

در منطقه زیستگاه طبیعی وحوش مختلف وجود دارد. از جمله وحوش منطقه انواع پرندگان شامل: زاغ، کبک، مرغابی، باقرقره و... است و نیز جانورانی مانند خرگوش، خرس و بزکوهی در کوهستان‌های اطراف، گرگ، روباه، جوجه تیغی، لاک پشت و ... در مراتع وجود دارند که البته شکار بی‌رویه آن‌ها همانند صید بی‌رویه ماهی نسل آن‌ها را در ورطه انقراض قرار داده است.

ارتفاعات کوه سبلان در قسمت شمال و غرب منطقه قرار گرفته و با ایجاد پستی و بلندی‌های زیاد به منطقه چهره کوهستانی بخشیده و در زمستان آب و هوای سرد و در تابستان آب و هوای نسبتاً معتدلی را دارا شده و بلندترین کوه‌های آن چال داغی و سوغاتلی داغ است.

تصویر شماره ۴ - موقعیت روستای گلستان

Source: Google Earth

اطلاعات کلی	
کشور	ایران
استان	اردبیل
شهرستان	نیر
بخش	مرکزی
دهستان	رضاقلی قشلاق
مردم	
جمعیت	۳۹۰ نفر
کد آماری	۰۲۵۲۷۳

تصویر شماره ۵- روستای گلستان استان اردبیل

Source: Provincial Government of Ardabil province

میزان نزولات آسمانی در دامنه سبلان بیشتر بوده و در جریان آب رودها و مسیرها، اراضی روستای گلستان را برخوردار می‌سازد. میزان بارندگی متوسط منطقه ۳۵۰ میلیمتر در سال است با توجه به عدم وجود اراضی آبرفتی و کوهستانی بودن، منطقه از نعمت چاه‌های عمیق و نیمه عمیق (به جز مواردی درحاشیه رودخانه قوری چای کورائیم) محروم بوده و مجموعاً آب‌های جاری حوزه عمل ۲۴ میلیون متر مکعب تخمین زده شده است.

اما آنچه این روستا را در بین روستاهای دیگر ممتاز کرده وجود غاری در دامنه جنوبی کوه نسبتاً بلندی موسوم به «قروچچی داغی» که نقش مهمی در زندگی مردمان دوران باستان در مواقع عادی و حمله دشمن داشته است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت این روستا ۳۹۰ نفر با ۹۶ خانوار بوده است.

تأثیر اکوتوریسم بر حل مشکلات روستایی در ایران

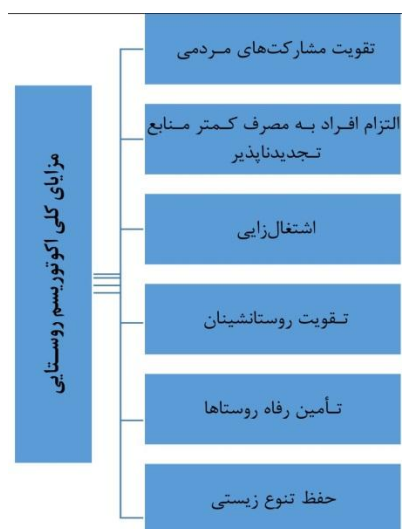
امروزه رشد جمعیت در روستاها منجر به گسترش بیش از حد فعالیت‌های تولیدی گاه ناپایدار متکی بر منابع طبیعی منجر شده و این گسترش ناپایدار به تخریب منابع طبیعی انجامیده است. توسعه اکوتوریسم ضمن ایجاد اشتغال برای گروه‌های متفاوت، از جمله حمل‌ونقل روستایی و منبع قابل توجهی برای کسب درآمدهای ارزی و عاملی بازدارنده مقابل خروج ارز باشد. باید از این صادرات نامرئی برای توسعه روستاها استفاده کرد. گردشگری می‌تواند نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلی، تنوع‌بخشی به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های اشتغال برای مردم روستاها در ارتباط با سایر بخش‌های اقتصادی ایفا کند.

اکوتوریسم به عنوان الگوی فضایی گردشگری در طبیعت، می‌تواند آثار مثبت فراوانی در این مناطق بر جا گذارد. این الگوی گردشگری که هدف آن توسعه صنعت گردشگری بدون لطمه زدن به محیط زیست است. قرن بیست و یکم از چنان اهمیتی برخوردار می‌شود که سازمان ملل متحد سال ۲۰۰۲ را «سال بین‌المللی اکوتوریسم» و قرن حاضر را «قرن اکوتوریسم» معرفی می‌کند.

اکوتوریسم را باید رویکردی در راستای توانمندسازی روستایی برای برخورداری از معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی در بستر نگاهی ویژه به توسعه کشاورزی به عنوان یکی از فعالیت‌های حیاتی بشری دانست. بر این اساس، اکوتوریسم علاوه بر بهبود و رشد اقتصادی روستا، امکان حفاظت از محیط روستایی را همراه با حمایت از فرهنگ بومی و تقویت آداب و رسوم اجتماعی محلی فراهم می‌آورد.

اکوتوریسم روستایی از دو جهت دارای اهمیت است: یکی از دیدگاه حضور در یک فعالیت گسترده جهانی و دیگری تأکید بر توسعه سیاست‌های محلی و منطقه‌ای. مناطق روستایی در ایران از تنوع وسیع فرهنگی، آداب و رسوم و منابع طبیعی برخوردارند و از روستاهای سرسبز دامنه‌های البرز گرفته تا روستاهای گرم مناطق کویری کشور و نیز روستاهای واقع در کوهستان‌های غربی کشور، همه پر از جاذبه‌های شناخته شده و ناشناخته‌ای هستند که می‌توانند فرصت مغتنمی را برای رواج و گسترش برنامه‌ریزی شده، سازمان‌یافته و مبتنی بر اهداف توسعه‌ای این نوع گردشگری به دست دهند. البته در این نوع گردشگری، بحث فرهنگ در مناطق روستایی و سرمایه‌های اجتماعی گردشگران بسیار حائز اهمیت است. به دلیل تفاوت‌های فرهنگی که در گستره ایران می‌توان مشاهده کرد، توزیع مشاغل بین مردم روستا از مزیت‌های مهم صنعت گردشگری روستایی است. ایجاد درآمد اضافی و مکمل و گسترش فرصت‌های شغلی در زمینه‌های کشاورزی، از دیگر مزیت‌های توسعه صنعت گردشگری است که نقش عمده‌ای در فقرزدایی، رفاه و رونق روستاها دارد. هم‌چنین بازار جدیدی برای فروش محصولات کشاورزی و تولیدی به وجود می‌آید.

به‌هرحال، گسترش اکوتوریسم می‌تواند فعالیت‌های اقتصادی و مشاغل متنوعی را در مناطق روستایی به وجود آورد. این فرصت‌های شغلی که بیش‌تر خدماتی هستند، ممکن است به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم مانند حمل‌ونقل، هتل‌داری، خدمات مشاوره‌ای و راهنمایی، سازمان‌دهی، بازاریابی، تولیدات صنایع دستی و روستایی و... به وجود آیند. این کارکرد گردشگری می‌تواند به حل معضل بی‌کاری، کاهش نرخ مهاجرات جمعیت روستایی به کلان‌شهرها و کنترل گسترش حاشیه‌نشینی بینجامد و با انتقال آرام نیروی بی‌کار پنهان و آشکار از بخش کشاورزی به سمت بخش‌های خدماتی و فرصت‌های شغلی جدید با تأکید بر خوداشتغالی کمک بزرگی کند.

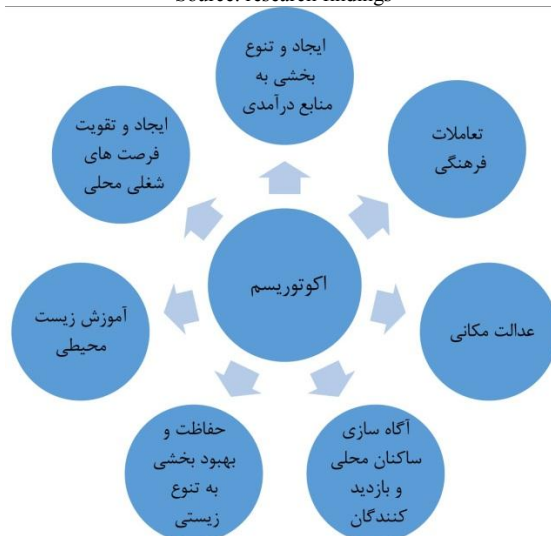

نمودار شماره ۲- مزایای کلی اکوتوریسم روستایی Source: Research findings

جدول شماره ۱- اهداف توسعه اکوتوریسم در روستای گلستان

عملکرد	اهداف	مثال‌هایی از متغیرهای نیل به هدف
حفاظت از نواحی طبیعی	تدارک منافع اجتماعی- اقتصادی محلی	- افزایش فرصت‌های اشتغال و درآمد و توزیع منافع گردشگری در سطح محلی - بهبود زیرساخت‌های محلی (حمل و نقل، ارتباطات، تأمین کالاها و خدمات) - بهبود دسترسی به منافع اجتماعی (خدمات بهداشتی، آموزش و مشارکت) - بهبود روابط بین فرهنگی و پذیرش (از طریق تعامل‌های مثبت مهمانان و میزبانان) - ظرفیت‌سازی محلی با هدف خود اتکایی/ تمرکززدایی/ خوداتکایی محلی
ایجاد درآمد	تدارک و تأمین خدمات آموزش زیست‌محیطی	- یادگیری فعال از طریق تشریح شیوه‌های تفسیری - ارائه خدمات در نواحی حفاظت‌شده و سایت‌های اکوتوریسم - مشارکت و همکاری جوامع محلی، کمیته‌ها و مدارس در آموزش زیست‌محیطی - افزایش آگاهی و احترام به حقوق محیط - انتقال ارزش‌ها به بازدیدکنندگان و ساکنان محلی
آموزش	حفاظت از نواحی طبیعی	- ایجاد درآمد از فعالیت‌های گردشگری و مشارکت آن در نگهداری و مدیریت منابع طبیعی - حفاظت از نواحی طبیعی در معرض خطر از طریق کمک‌های مالی و مشارکت فعالان
مشارکت محلی	افزایش تبادلات ارتقای نظارت و طرفداری از محیط	- از طریق ورود گردشگران خارج از منطقه و مشارکت آنان در اقتصاد محلی - پشتیبانی گردشگران و ساکنان محلی از برنامه‌های حفاظت از منابع طبیعی - انتقال ارزش‌ها و تجارب مثبت در حفاظت از منابع طبیعی و دستیابی به اهداف فوق‌الذکر

Source: research findings

نمودار شماره ۳- تأثیرات گسترش اکوتوریسم بر روستای گلستان Source: research findings

توسعه گردشگری در روستای گلستان از یک طرف می‌تواند نقش مهمی در متنوع‌سازی اقتصاد روستا داشته باشد و از طرف دیگر، وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصاد ملی از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه‌نیافتگی و بهبود استانداردهای زندگی مردم محلی به حساب آید. توسعه گردشگری روستایی در روستای گلستان به متنوع‌سازی اقتصاد محلی، افزایش تقاضا برای خدمات و کالاهای ویژه، جذب تعداد زیادی نیروی کار، تقویت کشاورزی افزایش درآمد خانوار روستایی، فروش محصولات کشاورزی و تولید و فروش صنایع دستی در روستا می‌انجامد. در واقع، می‌توان گفت گردشگری روستایی در روستای گلستان با این که بعد مهمی از درآمد خانوار را تشکیل نمی‌دهد اما در رونق فعالیت‌های کشاورزی و نگهداشت نیروی انسانی روستا نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند. اثرات اجتماعی- فرهنگی مثبت گردشگری در روستای گلستان عبارت است از خود کفایی و تقویت اقتصاد محلی، احترام بیشتر به جوامع محلی و فرهنگ آن‌ها، سرمایه‌گذاری مجدد درآمد گردشگری در منابع فرهنگی، تقویت و تداوم سنت‌های فرهنگی، عرضه صنایع محلی افزایش توانایی جوانان در اداره سکونتگاه روستایی، افزایش فرصت شغلی و احساس استقلال در زنان روستایی.

جدول شماره ۲- تأثیر اکوتوریسم بر وضعیت ساکنین روستای گلستان

ردیف	نوع شاخص	تأثیر
۱	اجتماعی	اشتغال‌زایی برای اهالی روستا- بهبود درآمد اهالی روستا - افزایش قیمت کالاها و اجناس - افزایش قیمت زمین و مسکن در روستا- تغییر الگوی کشت روستا- ایجاد مشاغل جدید در روستا- گسترش سوداگری زمین در روستا- افزایش ساخت و ساز در روستا- تغییر ترکیب دام‌های روستا - بهبود کمی و کیفی صنایع دستی روستای گلستان
۲	اقتصادی	تغییر نوع لباس در روستا- تغییر نوع مراسم (عزاداری- عروسی و ...)- تغییر الگوی مصرف غذا- بهبود وسایل منزل- گسترش فرهنگ شهری و فاصله گرفتن از فرهنگ روستایی- بهبود وضعیت آموزش در روستا- بهبود وضعیت بهداشت عمومی و فردی- عرضه بهداشتی محصولات- روابط بیرونی روستا با نقاط هم‌جوار- کاهش مهاجرت از روستا- بازگشت مهاجران به روستا- افزایش میزان امنیت- تعامل روستائیان با گردشگران- رضایت مردم از گردشگران- رسیدگی به گردشگران- درگیری و نزاع بین روستائیان و گردشگران- افزایش تعلق خاطر به روستا- گسترش ناهنجاری (اعتیاد - انجام منکرات) در روستا
۳	کالبدی- زیست محیطی	حفظ بیشتر محیط‌زیست از طرف روستائیان- لطمه به محیط‌زیست روستا و افزایش آلودگی- گسترش فضای سبز روستا - دفع بهداشتی زباله و جلوگیری از آلودگی در اثر ورود گردشگر- بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی- گسترش خدمات زیربنایی (آب - برق و مخابرات) در روستا- تغییر الگوی مسکن- مقاوم تر شدن مصالح خانه‌های روستا- اهمیت دادن به تمیزی کوچه‌ها و معابر- تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی و تجاری- از بین رفتن گونه‌های گیاهی و جانوری توسط گردشگران

Source: Research findings

نتیجه‌گیری

اکوتوریسم بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد در روستای گلستان بوده و می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی-اجتماعی و اکولوژیکی در روستای گلستان قلمداد کرد. در کشورهای بسیاری این امر با خط‌مشی‌های کشاورزی در ارتباط است و غالباً با عنوان راهبردی برای حفظ محیط‌زیست و فرهنگ سنتی روستایی ارتقا داده می‌شود. مسلماً گردشگری نقش اساسی در میزان توسعه و حفظ ذخایر در روستای گلستان ایفا می‌کند. با فرض اهمیت گردشگری به عنوان فعالیتی گسترده و عمومی و تأکید روز افزون در حیطه سیاست‌های توسعه محلی و منطقه‌ای و با در نظر گرفتن این موضوع که تعریف مشترک و قابل قبولی از گردشگری روستایی وجود داشته باشد، توسعه گردشگری در روستای گلستان امری ضروری به نظر می‌رسد، بخصوص با توجه به اینکه ویژگی‌های این فعالیت در محل‌های خاص، به‌وضوح «گردشگری روستایی» را از

شکل‌های دیگر گردشگری مجزا می‌نماید. جالب توجه اینکه به رغم تمام این مسائل، هیچ تعریف یا مجموعه ویژگی‌های توافق شده‌ای در این زمینه وجود ندارد.

ایران یکی از پنج کشور بهره‌مند از تنوع زیستی کامل (داشتن چهارفصل و زیست‌گونه‌های اصلی گیاهی و جانوری) و جاذبه‌های طبیعت گردی به شمار می‌آید. افزون بر این وجود بزرگ‌ترین دریاچه جهان در شمال کشور، خط ساحلی ۱۲۰۰ کیلومتری با خلیج فارس، وجود ۵۰ دریاچه در داخل کشور که از میان آن‌ها ۱۸ دریاچه در شمار دریاچه‌های کنوانسیون بین‌المللی رامسر قرار دارند و نیز دریاچه ارومیه به عنوان یکی از ۵۹ ذخایر زیستی کره زمین شناخته شده است.

در واقع یکی از مهم‌ترین نتایج این نگرش به گردشگری و طبیعت‌گردی، ایجاد اشتغال برای ساکنان بومی منطقه و کسب درآمد برای آنان است؛ که از این طریق ساکنین منطقه ترغیب به حفظ محیط زیست، آداب و رسوم و آنچه برای گردشگران جذاب است می‌شوند. طبیعت‌گردی با ایجاد فرصت پیشرفت و توسعه اقتصادی می‌تواند به عنوان جایگزینی برای سایر منابع درآمد برای مردم منطقه محسوب شده و از روی آوردن محلی‌ها به راه‌های دیگر کسب درآمد، مانند فروش زمین‌های کشاورزی و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی و یا مهاجرت به سایر مناطق کشور جلوگیری کند. به این ترتیب اکوتوریسم می‌تواند در حفظ و پاسداری محیط زیست طبیعی و انسانی و همچنین توسعه پایدار تأثیرگذار باشد.

اکوتوریسم غالباً در منطقه‌ای نامسکون و کم دست خورده اتفاق می‌افتد و اکوتوریست‌ها به گشت و گذار و تماشای جلوه‌های ویژه طبیعت (گونه‌های نادر گیاهی و جانوری، هوای پاک و دیگر خصیصه‌های بوم‌شناختی) می‌پردازند. البته اکوتوریسم علاوه بر این رابطه تنگاتنگی نیز با طبیعت داشته و دارای چهار ویژگی عمده دیگر نیز هست:

اول پیوند با فرهنگ - تقریباً تمامی سطح کره زمین شواهدی از حضور، فعالیت و روابط انسانی را در خود دارد که در هرکجای دنیا متفاوت است و فرهنگ مربوط به آن منطقه را معرفی می‌کند. تشخیص و شناخت فرهنگ‌ها، یکی از اهداف و موضوعات جذاب برای اکوتوریست است. این تشخیص و شناخت، از طرق مختلف به ویژه از طریق ارتباط با افراد محلی و کمک بومیانی که همواره با طبیعت هم زیستی دارند صورت می‌پذیرد.

دوم یادگیری و آموزش - این ویژگی به تعامل، گفت‌وگو و ارتباطی که بین اکوتوریست، محیط زیست و افراد محلی یک منطقه ایجاد می‌شود اشاره دارد.

سوم پایدار بودن - پایدار بودن در مفهوم اکوتوریسم به این معناست که این فعالیت گردشگری بایستی کم‌ترین میزان تخریب و اختلال را برای محیط طبیعی و فرهنگی خود به دنبال داشته باشد.

چهارم ارتقا رفاه مردمان جامعه محلی - بوم گردشگری بر پایه مشارکت، مالکیت و ایجاد فرصت اقتصادی برای مردم محلی (مردمی که درون و یا پیرامون مقصد گردشگری زندگی می‌کنند) استوار است و درواقع باید ابزاری باشد برای حفاظت و بالا بردن سطح کیفی جامعه محلی.

گونه‌های مختلفی از طبیعت‌گردی وجود دارند که عبارت‌اند از گردشگری روستایی، عشایری، کوهنوردی، غارنوردی، آب‌درمانی. خوشبختانه همه این قابلیت‌ها در شهرستان نیر وجود دارد و از این نظر می‌توان گفت

بی‌همتا است. برای گردشگری روستایی روستاهای هدف گردشگری کورعباسلو، قره‌شیران، ولیعصر، گلستان و اباذر وجود دارد که هر کدام ویژگی‌های خاص خود را دارند. عشایری که در فصل‌های بهار و تابستان در بیلاقات منطقه حضور پیدا می‌کنند می‌توانند در گردشگری عشایری مورد توجه قرار گیرند. برای کوهنوردی کوه سبلان و بیلاقات منطقه، برای غارنوردی غارهای روستاهای گلستان و اوجغاز و برای آب‌درمانی، می‌توان از آبگرم‌های مختلف موجود در شهرستان بهره برد؛ که البته این امر نیازی به آبگرم‌های مدرن ندارد بلکه آبگرم‌های سنتی که در اطراف روستای گلستان وجود دارند باید همان وضعیت سنتی آن‌ها حفظ شده و صرفاً به بهداشت و بهسازی آن‌ها پرداخت.

برای جذب طبیعت‌گردان داخلی و خارجی استفاده از غذاها و نوشیدنی‌های محلی و طبیعی نیز مورد تأکید واقع شده است. علاوه بر این طراحی و ساخت امکانات سازگار با طبیعت و فرهنگ منطقه با کمترین آسیب ممکن به اکوسیستم بومی برای اسکان گردشگران باید مورد توجه قرار گیرد. در این میان می‌توان اکو کمپ‌هایی سازگار با محیط طبیعی منطقه ایجاد کرد و حتی در صورت امکان پذیر نبودن آن می‌توان از خانه‌های روستایی و البته سنتی استفاده کرد. منتهی این خانه‌ها می‌بایست برای پذیرایی و اسکان گردشگر آماده شوند.

در این راستا پیشنهاد می‌شود که ۱- برنامه‌ریزی صحیح و فرهنگ‌سازی همه‌جانبه توسط نهادهای متولی: فرهنگ سفر جمعی در قالب تور، با بهره‌گیری از تخصص شرکت‌های مجری هنوز در ایران نهادینه نشده است. مردم کشورهای توسعه‌یافته به سفرهای جمعی سازمان‌یافته و استاندارد بها می‌دهند و برای سفرهای کوتاه‌مدت آخر هفته و سفرهای درازمدت فصلی یا سالیانه خود از شش ماه یا حتی یک سال قبل برنامه‌ریزی می‌کنند و حتی پس‌انداز مخصوص سفر دارند؛ زیرا می‌دانند سفر در کنار لذت‌بخش بودنش، ارزش‌ها و ابعاد جدیدی به شخصیت آن‌ها اضافه می‌کند و از این‌رو حاضرند هزینه‌هایش را هم بپردازند.

۲- آگاهی جوامع میزبان نسبت به ارزش جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی خود: آن‌ها باید به این جاذبه‌ها مانند یک دارایی نگاه کنند. در غیر این صورت، خودشان با دست خودشان آن‌ها را نابود می‌کنند؛ درخت‌های بارز را می‌برند، زباله می‌ریزند، چشمه و رودخانه را آلوده می‌کنند، گوزن‌هایشان را می‌کشند، گلزارها و مراتع را لگدمال می‌کنند، روی دیوار قلعه قدیمی شعار می‌نویسند و بالاخره خانه و باغچه‌هایشان را آباد نمی‌کنند و ... و همه این‌ها یعنی ضربه به منابع اکوتوریسم و توسعه پایدار.

برگزاری کلاس‌های آموزشی، تشویق و دادن جایزه، جمع‌آوری اطلاعات بومی‌ها در قالب پروژه‌های تعریف شده، دادن تسهیلات به مردم جوامع میزبان برای تجهیز امکانات پذیرایی و اقامت و ... از جمله راهکارهای زیبایی است برای نهادینه کردن تدریجی حفاظت از محیط زیست، منابع اکوتوریسم و ارزش‌های فرهنگی و تاریخی جوامع و در نهایت توسعه پایدار. از سوی دیگر فرهنگ‌سازی بی‌رویه در زمینه معرفی جاذبه‌های طبیعی و رفتن به طبیعت، بدون تأکید بر استانداردهای توریسم مسئولانه، روش صحیح حضور در طبیعت با استفاده از تخصص و اطلاعات شرکت‌های مجاز و متخصص در طبیعت‌گردی، خود موجب آلودگی‌های زیست‌محیطی، ضربه به منابع اکوتوریسم و حتی خطر آفرینی برای توریست‌ها می‌شود.

۳- برنامه‌ریزی کلان و طرح جامع اکوتوریستی در سطح کشور و تبلیغات اصولی:

مسیرهای اکوتوریستی در ایران، با این همه وسعت و تنوع، هنوز شناسایی و تدوین نشده‌اند و به دلیل این ناشناختگی، آن‌ها را تبلیغ هم نمی‌توان کرد. در نتیجه یا تبلیغ نداریم یا اگر هم داشته باشیم، سازمان یافته و هدفمند نیست و معمولاً منجر به هجوم بی رویه مردم به این مناطق می‌شود. نمونه بارز این امر بلایی است که بر سر تنگه واشی آمده است.

۴- جلوگیری از فعالیت دفاتر و گروه‌های غیر مجاز یا مجاز غیرمتخصص در زمینه طبیعت‌گردی:

در درجه اول متولیان دولتی جهان گردی و محیط زیست نمی‌توانند نظارتی بر کار این‌گونه دفاتر داشته باشند. آن‌ها معمولاً توریسم مسئولانه را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار نمی‌دهند و از آنجا که نمی‌خواهند هزینه کنند، جوامع محلی را به کار نمی‌گیرند و در واقع هیچ درآمدی به منطقه تزریق نمی‌کنند؛ در نتیجه مردم بومی هم تشویق نمی‌شوند که منابع خود را حفظ کنند؛ بنابراین آن‌ها نه تنها به توسعه پایدار کمکی نمی‌کنند، بلکه به آن ضربه هم می‌زنند.

تعداد راهنماهای متخصص طبیعت‌گردی کافی نسبت به تقاضای موجود این‌گونه تورها و وسعت و تنوع جاذبه‌های طبیعی ایران. معدود اکوتور لیدرهای آموزش دیده نیز، اگر چه از نظر تئوریک اطلاعات قابل قبولی دارند؛ از نظر عملی، برای حضور در طبیعت، آمادگی بدنی، مصمم بودن، قاطعیت لازم و هدایت خود و گروه، توانایی و کارایی کافی را ندارند. اجاره دادن منابع طبیعی و واقع ثروت ملی، مثل مراتع، جنگل‌ها و حریم سواحل و صدور مجوز ساخت مجموعه‌های به اصطلاح تفریحی و اقامتی در این مناطق، معمولاً به دلیل عدم نظارت قوی از سوی سازمان‌های ذی‌ربط و عدم رعایت استانداردهای اکوتوریستی، زیست‌محیطی و ویژگی‌های ساخت‌وساز بومی، بسیار مخرب و از مهم‌ترین چالش‌ها است که ضربه آن‌ها مستقیماً به منابع اکوتوریستی وارد می‌شود.

References

- Amamynzhad, M. (2001), rural development management, Journal of Cooperatives, Issue 122 [In Perisn].
- Ansari Renani, G. and F. Jalali (1386), factors influencing the Tehran welcomes people from ecotourism (ecotourism), Journal of Management Studies improvement and progress, Number 53 [In Perisn].
- Khani, Fazileh (1992), poverty, and poverty alleviation in rural areas, Journal of Humanities University of Al-Zahra, (9). [In Perisn].
- Khoda'i, Hamed and Ahmad Jafari Samimi and Ali Rzabdpvr (2014), factors affecting domestic tourism demand in Ardabil Province, Journal of Faculty of Social Sciences, Semnan, Number 29 [In Perisn].
- Rezvani, A. A. (2001), ecotourism and its role in protecting the environment, ecology Journal, No. 173 and 174 [In Perisn].
- Rezvani, M. (1999), reviews the evolution of the rural population settlement pattern (causes and consequences) case study of Semnan, Tehran University Faculty of Literature and Human Sciences, No. 150 [In Perisn].
- shadmani, H. (2010), the development of rural tourism: sustainable tourism approach, Journal of Social Science Book of the Month, Number 36 [In Perisn].
- Sydayy, Syed Iskandar And Amin dehgani (2010), the development of tourism: tourism and rural tourism in Nature, Journal of Geography Education, Issue 92 [In Perisn].
- Moeini, Seyyed Reza (1994), statistical outlook on the country's rural population, Journal of Agricultural Economics and Development, Significant Number 18 [In Perisn].

Vosoughi, Leila and Mahdieh Ghasemi (2014), ecotourism and empowerment of rural women (the case of long-dip village, island), *Women in Development and Politics Quarterly*, Issue 47 [In Perisn].

Nir city governor, 2006: See <http://nir.ostan-ar.ir>

Google Earth

<http://www.citypedia.ir/>